

Yttrande över remiss från Näringsdepartementet angående promemoria om behovsanalys i den strategiska planen för genomförandet av den gemensamma jordbrukspolitiken i Sverige. (N2020/01752/JL)

Sammanfattning

SLU anser att näringsdepartementet har identifierat de viktigaste behoven som behöver åtgärdas för att åstadkomma förändringar i positiv riktning vad gäller utvecklingen av jordbruket och landsbygden. Det är positivt att ”utgångspunkten från kommissionen är att politiken ska bli mer resultatorienterad och fokusera på måluppfyllelse istället för regelefterlevnad”. Konkreta åtgärder krävs, som kan bidra till ökad konkurrenskraft för svenskt lantbruk och vända den nedåtgående trenden, särskilt inom animalieproduktionen. SLU vill poängtera att det är viktigt att de statliga stödåtgärder som slutligen föreslås har en långsiktighet, så att lantbruket får en mer långsiktig planeringshorisont, samt att begreppet One Health införs i dokumentet.

SLU:s övriga synpunkter redovisas nedan.

Generella synpunkter

SLU anser att mål om klimatanpassning, biologisk mångfald och värdefulla gräsmarker ska skrivas in och vara tydligt specificerade.

SLU saknar i dokumentet åtgärder för att hantera de målkonflikter som kommer att uppstå. Det är till exempel svårt att få ihop ökad konkurrenskraft med mer hänsyn till det som kanske inte ger kortsiktig ekonomisk vinst, såsom bevarande av lantraser, satsningar på ökad biologisk mångfald och minskade utsläpp. Det kommer att uppstå intressekonflikter och nödvändiga vägval. På sidan 32 står det:

”I den strategiska planen måste också budgetfördelning, indikatorer och kvantifierade mål framgå.” Det är detta som kommer att leda till svåra avväganden.

SLU vill också lyfta fram det faktum att lantbruksrådgivningen idag är en konkurrensutsatt affärsdriven bransch. SLU har tidigare haft fler delade tjänster och företagsdoktorander, vilket gav en fördjupad samverkan som sträckte sig bortom nyhetsbrev och kontaktdagar. Vilka insatser som ska göras behöver analyseras och konkretiseras, vilket bör ligga i förlängningen av detta PM.

SLU anser att strategin har en lite för stor tilltro till ökad digitalisering som lösningen på många problem. Svenskt jordbruk skall fortsätta att ligga i framkant när det gäller utvecklingen och användningen av digitala verktyg och hjälpmedel, men i många fall är behovet snarare en ökad kritisk massa i form av kompetenta och välutbildade människor i alla led (lantbrukare, rådgivare, forskare), först därefter kan ökad digitalisering göra skillnad.

SLU saknar ett ställningstagande till kommuners exploatering av jordbruksmark. Sådan exploatering motverkar målet med ökad matproduktion inom landet. Det är en fråga som bör lyftas.

Specifika synpunkter

4.2. Administrativa principer vid prioritering av behov (sid 9)

SLU stödjer till fullo målet att reformerna inom CAP skall minska den administrativa bördan för företag och andra. Detta är en central fråga för att kunna öka lantbrukarnas förtroende för myndigheterna.

5.1. Målstruktur CAP (sid 10-11).

Allmänt mål 1, sid 10:

Det är oklart vad som åsyftas med ”smart” i rubriken Allmänt mål 1: ”Främja en smart, motståndskraftig och diversifierad jordbrukssektor som säkerställer livsmedelstryggheten”. Det vore bättre med ett annat ordval som var mer specifikt, till exempel ”effektiv”.

Allmänt mål 3, sid 11:

SLU föreslår att orden ”och djurhälsa” läggs till enligt nedan:

”Särskilt mål 9. Se till att EU:s jordbruk svarar bättre på samhällets krav på livsmedel och hälsa, inbegripet säkra och näringsrika livsmedel som producerats på ett hållbart sätt, matsvinn samt djurskydd och djurhälsa.”

Djurhälsa ryms inte inom begreppet djurskydd. God djurhälsa är central för att bl.a. kunna upprätthålla en låg antibiotika-användning och därför måste även djurhälsan lyftas fram i dessa sammanhang.

5.3.1 Goda konkurrensvillkor (sid 12)

SLU föreslår att behovet av långsiktighet betonas i slutet av stycke 1 på sidan 12: ”Den strategiska planen med dess åtgärder ska utformas så att den bidrar till en minskad administrativ börda för jordbruket, samt medger en långsiktig planeringshorisont och ökad konkurrenskraft”.

5.3.2 Konkurrenskraftigt jordbruk (sid 12-13)

Kapitel 5.3.2. innehåller bra förslag, men även här bör långsiktighet betonas.

Sid 13:

SLU föreslår att en rad läggs till i slutet av kapitel 5.3.2. enligt nedan:

”Animalieproduktionens behov av goda produktionsförutsättningar behöver därför särskilt beaktas så att animalieproduktionen kan utvecklas i dessa områden.”

5.3.5 Djurstallar (sid 14)

SLU håller med om behovet som beskrivs i detta kapitel, men vill också betona att en orsak till att det inte byggs i den omfattning som är önskvärd beror på att animalieproduktionen idag generellt har för dålig lönsamhet. Det är därför viktigt att lönsamhetsfrågan inkluderas i problemkomplexet som en viktig del av lösningen på den alltför låga nybyggnadstakten i nya djurstallar. Detta lyfts också i Jordbruksverkets SWOT-analys för Mål 1, W 5.

5.3.7 Klimatanpassning (sid 15)

Förslag att i meningen som avslutar femte stycket ändra enligt nedan:

”Ett varmare klimat innebär också en ökad risk för värmestress för djur, angrepp och utbredning av växtskadegörare, samt spridning och etablering av smittämnen och smittbärande vektorer.”

Sid 16 första stycket:

SLU håller med om behovet att utveckla nya sorter liksom en effektiv sortprovning. En fortsatt satsning inom Nationella livsmedelsstrategin på projektet SLU Grogrund borgar för en långsiktig utveckling av ett resilient och robust svenskt växtmaterial.

5.3.10 Samverkan jordbruk, rådgivning och forskning (sid 17)

I fjärde styckets första mening står att ”Svensk grundforskning är stark och världsledande inom flera områden som har hög relevans för utvecklingen inom jordbruk”. Är det verkligen grundforskning som avses? Det görs inte så väldigt mycket grundforskning, i dess strikta bemärkelse, inom lantbruk.

”Grundforskning” kan bytas mot ”forskning”.

SLU håller med om att samverkan mellan alla led behöver stärkas. Följande bör tilläggas sist under 5.2.10:

”Forskningen inom de tillämpningsnära områdena har minskat under de senaste 15-20 åren som en följd av att forskningsfinansiärerna har nedprioriterat denna typ av forskning - tillgången till sökbara forskningsmedel har helt enkelt minskat. Därför har också antalet forskare som håller på med denna typ av forskning blivit färre.”

SLU är positiva till att ta ansvar för och bidra till jordbrukets och landsbygdens utveckling, som föreslås i texten, men resurser för att göra detta behöver tillföras, vilket SLU redogjort för i Rapport om uppdraget att, inom ramen för livsmedelsstrategin, utveckla samverkan och samverkansformer mellan forskning och rådgivning (N2017/04769/JM).

SLU vill betona att en ökad satsning på digitalisering inte per automatik ger en lösning på problemet med för lite samverkan, vilket också framförs i SWOT-analysen under Mål 1, O8. En viktig pusselbit är en ökad kritisk massa av forskare med kompetens inom de mer tillämpningsbara områdena. Detta kan först bli verklighet om mer ekonomiska resurser tillförs i systemet.

5.3.11 Jordbrukarnas ställning i livsmedelskedjan (sid 18)

SLU håller med om att de svenska jordbrukarnas ekonomiska ställning måste stärkas i värdekedjan genom att primärledets del av produkternas slutvärde höjs. Det behövs en hel rad olika åtgärder för att åstadkomma förändringar.

5.4 Allmänt mål 2 (sid 19-26)

SLU anser att mål om klimatanpassning, biologisk mångfald och värdefulla gräsmarker ska skrivas in och vara tydligt specificerade.

5.4.4. Minskad belastning på mark, luft och vatten (sid 21)

SLU håller med om att behovet av olika åtgärder för att ha en effektiv vattenhushållning samtidigt som det behöver utvecklas metoder och system för täckdikning och lagring av vatten för bevattning.

5.4.5 Utveckling och spridning av kunskap om hållbar produktion (sid 22)

SLU håller med om behovet att ta ett helhetsgrepp kring utveckling av hållbara metoder för produktion av livsmedel. Därför behöver forskningsfinansiärerna avsätta pengar som tillåter stora och tvärvetenskapliga projekt med mål att ta ett helhetsgrepp.

5.4.6 Biologisk mångfald på slätten (sid 23)

SLU håller med om att det finns ett stort behov av mer djur på slätten för att få en mer diversifierad växtodling. Det behövs sannolikt statliga styrmedel för att styra i denna riktning.

5.4.7 Värdefulla gräsmarker (sid 23-24)

SLU håller med om analysen kring behovet av att sköta och bevara värdefulla gräsmarker, men anser att även restaurering av gräsmarker bör skrivas in. Om vi ska kunna uppnå ambitionerna i svenska och internationella mål om biologisk

mångfald så finns ett stort behov av restaurering, inte bara av våtmarker utan också av gräsmarker. SLU anser att restaurering av värdefulla gräsmarker, liksom våtmarker, ska kunna finansieras genom CAP.

Här behöver även tilläggas att mjölkproduktionen bidrar till att hålla dessa marker öppna genom att såväl ungdjur som sinkor kan utnyttjas. Det måste dock till statliga stödåtgärder som kan bidra till att stärka lönsamheten för att ett mjölkföretag skall kunna hålla dessa djurkategorier på denna typ av betesmarker. Ett tänkbart scenario är också en mjölkproduktion baserad på en större andel grovfoder än genomsnittet idag, vilket skulle vara positivt ur olika aspekter, men då krävs ekonomiskt stöd eller en merbetalning för mjölken i och med att det är svårt att upprätthålla en hög avkastning i denna typ av produktionssystem. Öppethållande av gräsmarker som inte har samma höga avkastning som en traditionell gräs-klövervall ger lägre produktion.

5.5.1 Underlätta generationsväxling (s 26)

SLU håller med om behovsanalysen och vill också betona att Sverige skulle behöva studera och utveckla andra modeller för förnygring inom lantbruket. Till exempel finns det utvecklade former för detta på Nya Zeeland, som Sverige borde ta del av.

5.5.2 Stärkt affärsmässighet på landsbygden (s 27)

SLU håller med om behovsanalysen. Det bör dock betonas att det finns en problematik, särskilt inom animalieproduktionen, som verkar hämmande för utvecklingen i Sverige. Det handlar om att flera av de stora företagen inom mejeri och köttproduktion, som står för en väsentlig del av produktionsvolymen, har flyttat sin forskning och utveckling utomlands. Det är globala företag som har en annan agenda än att enbart utveckla och underlätta förutsättningarna för den svenska livsmedelsproduktionen. Det gäller även de stora avelsföretagen både inom gris- och mjölkproduktion. Inom fågelbranschen har avelsverksamheten redan flyttat ut från Sverige. Detta är en faktor som är svår att påverka på kort sikt.

SLU vill också peka på de goda förutsättningar som finns i Sverige inte bara genom innovationer, utan också genom att på olika sätt öka produktionen av bär, frukt och grönt inom landet, särskilt i norra Sverige.

5.5.3 Kapitalförsörjning på landsbygden (s 28)

SLU föreslår att också fisk tas med i första stycket enligt nedan:

”Det finns behov att underlätta kapitalförsörjningen för jordbruksföretag (inklusive fisk-, häst- och rennäringen) ...”

5.5.5 Utveckling genom nya företagare (s 29)

SLU vill betona att bristen på veterinärer i vissa delar av landet bör nämnas här som ett problem.

Här bör också trädgårdsnäringen inkluderas som en bransch som kan utvecklas och där outnyttjad kompetens finns hos invandrare.

5.5.7 Djurvälstånd och djurhälsa (s 31)

SLU anser att avsnittet om djurvälstånd och djurhälsa behandlas alltför översiktligt. ”Det finns behov att upprätthålla Sveriges goda djurvälstånd och djurhälsa”.

Nya CAP går mer tydligt åt samma håll som det svenska förhållningssättet. EU har sedan drygt 10 år närmat sig Sverige, och det är bra att signalerna är tydliga om Sveriges riktning.

Sveriges förspång när det gäller god djurvälstånd och djurhälsa har varit ett mervärde under många år, men det har inte till fullo tillvaratagits av branschen. SLU håller med om att Sverige måste fortsätta att satsa inom området och även verka inom EU, där det finns svenska politiker som driver frågorna. Ett förebyggande djurhälsoarbete bidrar till att hålla antibiotikaanvändningen nere och motverka utveckling av antibiotikaresistens.

SLU föreslår att i detta kapitel begreppet ”en hälsa” eller ”One health” lyfts fram, ett vedertaget begrepp som betonar att djurens och människans hälsa hänger ihop och nödvändigheten av att forskningen inom djurhälsa samarbetar med humansidan. Djur och människor delar i stort delar samma hälsa, något som forskningsfinansiärerna behöver ta hänsyn till i större utsträckning än vad som hittills varit fallet.

5.6.1 Kunskapssystemet, AKIS (s 31)

SLU vill betona nödvändigheten av att forskningsfinansiärerna, särskilt Formas, ges möjlighet att satsa mer medel till tillämpningsnära forskning inom primärproduktionen. Detta måste till om det ska kunna ske en reell ökning av denna typ av forskning, som efterlyses i olika sammanhang.